

۱۵۶۷

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ بن و بعیت مومنین

بررسی منشور اخلاق دوستی، محبت و
برادری در راستای وحدت امت اسلامی

(مجموعه از قرآن و رهنمودهای علی بن ابیطالب (ع)
در نهج البلاغه و امام و رهبری)

فریدین احمدی

انتشارات نظری

سرشناسه

احمدی، فردین / ۱۳۶۹

عنوان و نام پدیدآور

بررسی منشور اخلاق دوستی، محبت و برادری در راستای وحدت امت اسلامی برگرفته از قرآن و رهنمودهای علی ایطالب(ع) در نهج البلاغه و امام و رهبری / فردین احمدی

مشخصات نشر

تهران : انتشارات نظری ، ۱۳۹۶

مشخصات ظاهری

۸۰ ص .

شابک

۹۷۸-۶۰۰-۲۸۹-۸۵۳-۱

وضعیت فهرست نویسی

فیبا

یادداشت

کتابنامه

موضوع

دوستی - جنبه های مذهبی - اسلام - جنبه های قرآنی - اخلاق اسلامی

رده بندی کنگ

۱۳۹۶ ب ۳ الف / ۲ / ۲۵۴ BP

رده بندی یویی

۲۹۷/۶۵۲

شماره کتابشناسی ملی

۵۰۴۱۰۸

نام کتاب

بررسی منشور اخلاق دوستی، محبت و برادری در راستای وحدت امت اسلامی برگرفته از قرآن و رهنمودهای علی بن ایطالب(ع) در نهج البلاغه و امام و رهبری

نویسنده

فردین احمدی

نوبت چاپ

اول - ۱۳۹۷

شمارگان

۵۰۰

« کلیه حقوق مادی ، چاپ و نشر مخصوص و محفوظ است و غیر می باشد »

دفتر مرکزی : تهران، خیابان ولی عصر(عج) ، خیابان سید خندان، تهران

اسدآبادی(یوسف آباد) ، نبش خیابان فتحی شقاقی، جنب بانک انصار

پلاک ۳۲، طبقه ۲، واحد ۱۷

E-mail: nazaribook@yahoo.com

www.nashrenazari.com

تلفن : ۸۸۱۰۲۷۷۵

همراه : ۰۹۱۹۰۱۲۹۴۵۵

قیمت: ۹۰,۰۰۰ ریال

انتشارات نظری

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۳	فصل اول : مفاهیم شناسی
۱۵	معنای اخلاق
۱۶	اهمیت و ضرورت علم اخلاق در اسلام و وظائف آن
۱۸	فلسفه اخلاق در نهج البلاغه
۱۹	معنای محبت
۱۹	در لغت
۲۰	محبت در اصطلاح
۲۰	بسامد واژه‌ی حُب
۲۰	واژگان مرتبط بامحبت و عشق
۲۱	اثرات محبت و عشق در مُحب
۲۱	رنگ معشوق گرفتن
۲۱	راهی برای جذب عمومی
۲۲	انجام عمل صالح
۲۳	موضوعات اخلاقی مرتبط بامحبت و عشق

۲۳.....	اقسام روابط انسانی از دیدگاه حضرت علی (ع)
۲۵.....	فصل دوم: بررسی رابطه‌ی محبتی خداوند به بندگانش
۲۷.....	درآمد
۲۸.....	اثرات محبت خداوند به بنده و بالعکس
۳۰.....	منابع کسب محبت خداوند
۳۰.....	ایمان و اطاعت خدا
۳۲.....	پاکی
۳۲.....	احسان و نیکوکاری
۳۴.....	توکل
۳۴.....	تعقل
۳۶.....	صبر
۳۸.....	قسط و عدل
۴۰.....	توبه
۴۱.....	پیکار در راه خدا
۴۳.....	موانع جلب محبت الهی
۴۷.....	فصل سوم: بررسی رابطه محبتی محبت بندگانش نسبت به خداوند
۴۹.....	درآمد
۵۱.....	اسباب یا نشانه‌های محبت داشتن یا عشق به خداوند
۵۲.....	معرفت
۵۳.....	ذکر خداوند و اظهار عجز در برابر او
۵۴.....	ترک انانیت و خودخواهی و طلب رضای خداوند
۵۶.....	طالب لقای خداوند
۵۷.....	پیوسته به یاد خداوند بودن
۵۸.....	شوق به خلوت با خداوند
۵۹.....	انقطاع و بریدن از غیر خداوند
۶۰.....	شکر نعمت‌های خدا
۶۰.....	دوست داشتن اهل بیت علیهم السلام و اولیای خدا

- فصل چهارم: بررسی رابطه محبتی مؤمنان نسبت به همدیگر ۶۱
- محبت پیامبران و امامان به مردم ۶۳
- محبت مردم به پیامبران و امامان معصوم ۶۳
- شرایط محبت داشتن به اهل بیت ۶۴
- محبت توأم با عمل و تقوا ۶۴
- عشق به دوستان اهل بیت علیهم السلام ۶۴
- آمادگی برای محرومیت‌ها ۶۵
- برائت از دشمنان اهل بیت علیهم السلام ۶۶
- آثار و برکات دوستی اهل بیت علیهم السلام ۶۶
- وسول به زباترین نیکی‌ها ۶۶
- چشمرونی در هنگام مرگ ۶۷
- حشر با اهل بیت علیهم السلام در روز قیامت ۶۷
- محبت والی به مردم و رعایا ۶۸
- محبت مردم به پیامبرشان ۶۸
- محبت والدین به فرزند ۶۹
- محبت فرزند به والدین ۷۰
- محبت همسران به یکدیگر ۷۰
- محبت با خویشاوندان ۷۱
- محبت نسبت به خطاکاران ۷۱
- محبت به برادران و خواهران دینی ۷۴
- منابع و مأخذ ۷۹

«قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَ الْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ»^۱ اسلام در سایه وحدت انبیا است و مؤمنان نیز با یکدیگر باید پیوند اخوت و برادری داشته باشند «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ»^۲

«اخوت» معنایی است که هم می‌تواند حاصل باشد و هم اعتباری؛ اخوت طبیعی در شرایع و هیچ اثری ندارد و قوانین به‌صرف اینکه دو انسان دارای یک پدر و یک مادر و یا یک پدر و مادر باشند، ارتباطی قانونی و اعتباری بین این دو وجود ندارد؛ ولی اخوت اعتباری در اسلام آثاری اعتباری دارد.^۳

اگر دو انسان در درجه عالی رشد و کمال الهی رابطه با یکدیگر برقرار کنند، این رابطه بر مبنای احساس برین هماهنگی و وحدت میان ارواح آنان خواهد بود.^۴ انسانی که با معرفت و تکاپوی علمی به مقام معنا رسیده باشد، می‌تواند با انسانی دیگر که به همان معنا رسیده است، به وحدت عالی نائل گردد و فقط این دو انسان معنوی هستند که

۱. بقره / ۱۳۶ «بگوئید به خدا و به آنچه بر ما نازل شده و به آنچه به ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب و اسباط نازل شده و به آنچه به موسی و عیسی دادند و به آنچه انبیاء از ناحیه پروردگارشان داده شدند و خلاصه به همه این‌ها ایمان داریم و میانه این پیغمبر و آن پیغمبر فرق نمی‌گذاریم و ما در برابر خدا تسلیم هستیم.»

۲. حجرات / ۱۰

۳. طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱۷، صص ۴۷۱ - ۴۷۳

۴. جعفری، ۱۳۷۶، ج ۱۷، ص ۲۸۸

می‌توانند حقیقت وحدت عالی و ضرورت و ارزش آن را احساس نمایند. پیامبر اسلام این‌گونه مأمور دعوت اهل کتاب به وحدت با مسلمانان بود: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ»^۱.

اتحاد ملی در اندیشه‌ی امام خمینی (ره) از مباحث اندیشه‌ی سیاسی ایشان محسوب شده و به‌عنوان معیار و راز و رمز موفقیت ارزیابی شده است؛ بنابراین حفظ وحدت، ضرورت راهبردی جامعه ماست. مسئله‌ی سترگ و الهی است و در نزد خدا والاترین ارزش و عمل صالح است. وجه مشترک تمامی موضع‌گیری‌های هدایت‌گرانه‌ی امام خمینی (ره) قبل و بعد از انقلاب درک تکلیف الهی، عمل الهی و وحدت بر حول محور آن بوده است.

حضرت امام خمینی (ره) وحدت را از سنخ رحمت دانسته است و عقیده دارد که این رحمت باید ادامه پیدا کند.^۲

وحدت و همبستگی ملی عبارت است از احساسات تعلق خاطر مشترک و احساس تعهد مشترک افراد به اجتماع یا آن‌مای بزرگی که به افراد احساسات جمعی می‌دهد.^۳

در خصوص ایران با توجه به صدمات جنگ تحمیلی، فشارها و محدودیت‌های حاصل از تحریم‌های اقتصادی و لزوم ترمیم خسارت‌ها و رهایی از نرسه بافتگی، یکدلی و همبستگی مسلمانان ضرورتی تام و تمام دارد، به‌دیگر سخن توسعه هم‌حالی‌ی ایران در داخل و خارج از کشور به یکپارچگی همه اقوام و گروه‌ها و شهروندان محتاج است و هر نوع تلاش و اقدام که دانسته و ندانسته به گسست قومی، نژادی و مذهبی می‌انجامد ضربه‌ای به وحدت و همبستگی ملی و توسعه‌ی آن خواهد بود.

در حقیقت این وحدت و همبستگی رمز پایداری و پویایی اسلام، رمز پایداری امنیت و پیشرفت و استقلال کشور است و بر ماست که عمق مخاطرات را دریابیم و با بهره بردن از آموزه‌های دینی و اخلاقی رمز ماندگاری و بالندگی ملت خویش را برای همیشه پاس بداریم.

۱. آل‌عمران / ۶۴

۲. امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۱۳، ص ۲۵۸

۳. مروی، ۱۳۸۲، ص ۱۴ و ۸

از لوازم استقرار وحدت برای رهبری جامعه اهتمام بیش‌ازپیش به خودسازی و تعمیق اخلاق و ارزش‌های معنوی در زندگی خود و جامعه پیرامون است.

از مشترکات ادیان توحیدی، تأکید بر ارزش‌های اخلاقی و تزکیه گفتار و رفتار است؛ از این رو، اخلاق می‌تواند نزدیک‌ترین ساحت ادیان به همدیگر برای گفت‌وگو باشد. اخلاق محبت و عشق، جزء انواع اخلاق حداکثری است در نتیجه دعوت به اخلاق حداکثری می‌تواند ضامن تحقق اخلاق حداقلی باشد.

از منظر نهج‌البلاغه، اخلاق و اعتقادات به دلیل رابطه متقابل صفات نفسانی و عقاید انسانی، بر یکدیگر مؤثرند. اصل اعتقادی توحید اثبات می‌کند که جهان دارای شعور و حرکت به سمت کمال و خوبی است

ابعاد وجودی انسان (اعتقادات، صفات نفسانی، رفتار) در یکدیگر تأثیر می‌گذارند و صفات نفسانی از اعتقادات و انباشت تأثیر می‌پذیرند.

اعتقاد بر اخلاق و عمل اثر می‌گذارد. اخلاق و عمل نیز به‌نوبه خود بر اعتقاد اثر می‌گذارند. معنویت یا مادیت اخلاقی و عملی کمال در اعتقاد مؤثر است و بالعکس، اعتقاد مادی یا غیرمادی نیز در اخلاق و عمل مؤثر واقع می‌شود. برای اعتقاد محکم و استوار داشتن باید فضای مساعد اخلاقی و عملی نیز فراهم آورد. برای مثال، اعتقاد الهی در فضای مساعد اخلاقی و عملی معنوی، استحکام یافته و پایدار می‌ماند. در غیر این صورت، مادیت اخلاقی به تدریج آن را مضمحل و فرسوده می‌سازد. اعتقاد مادی و غیر الهی نیز نمی‌تواند با اخلاق و عمل معنوی سازگار باشد و دیر یا زود، اخلاق و عمل معنوی، اعتقادی همسو با خود را تحقق می‌بخشد و یا بالعکس، اعتقاد مادی، اخلاق و عمل مادی موافق و سازگار با خود را تحقق خواهد بخشید و سبب از بین رفتن خلق و فعل معنوی خواهد شد.^۱

عمل اخلاقی باید متصف به اخلاص و حسن فاعلی باشد تا ارزشمند شود. محوریت خداوند در اخلاق، باعث رشد فضایل و وحدت در جامعه توحیدی می‌شود

اخلاق در فضای دینی و اعتقادی، قابلیت رشد و تحقق حداکثری دارد و اعتقادات، پایه

مستحکمی برای اخلاق در جنبه‌های مختلف انگیزشی، تعریف، هدف و ضمانت اجرایی است. ملتی که از روابط حسنه فیما بین برخوردار باشد و در روابط آن ملت، دوستی و محبت جای دشمنی و عداوت را گرفته باشد، همبستگی ملی خود را به رخ دیگران می‌کشد. محبت یکی از مهم‌ترین اخلاقیاتی است که با توجه به گفته‌ی امامان معصوم (ع) اساس دین است.

به عبارت دیگر دین با استناد به آیات^۱ و روایات^۲ چیزی غیر از محبت نیست و محبت نیز جز با اطاعت و امتثال دستورات خداوند که در قالب دین ارائه شده است، میسر نمی‌گردد. امام علی علیه السلام را دینی می‌داند که ستون‌هایش بر محبت استوار شده است: «و اقام دعائمه علی محبته؛ این اسلام، دین خداوند است که آن را برای خود برگزیده است و ستون‌هایش را بر محبت خویش استوار ساخته است»^۳.

امام علی ع می‌فرمایند: اسلام این نیست که آن را برای خود برگزیده و زیر نظر عنایت خود آن را پرورش و گسترش داده و برای تَبخیر آن بهترین آفریدگانش را انتخاب کرده و پایه‌های آن را بر اساس محبت خویش برپا داشته است، «دین‌ها را با عزت اسلام خوار ساخته و ملت‌ها را با بلند داشتن آن پست گردانیده و با اکرام آن دشمنانش را تحقیر کرده»^۴.

خداوند در رابطه با محبت و عزت مسلمین می‌فرماید: «فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ»^۵

۱. آل عمران/۳۱

۲. در روایتی منقول از امام باقر (ع) چنین آمده است: يَا زَيْدُ وَبِعَظْمِكَ! وَهَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ؟ أَلَا تَرَى إِلَى قَوْلِ اللَّهِ «إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَأَتَّبِعُونِي يُحِبِّبِكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ» أَوْ لَا تَرَى قَوْلَ اللَّهِ لِمُحَمَّدٍ (ص) «حَبِيبِ إِلَيْكُمْ الْإِيمَانِ وَرَبَّنَا فِى قُلُوبِكُمْ» وَقَالَ «يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ» فَقَالَ: الَّذِي هُوَ الْحُبُّ وَالْحُبُّ هُوَ الدِّينُ (برقی، احمد بن محمد بن خالد، المعاسن، چاپ دوم، قم: دار الکتب الإسلامیه، ۱۳۷۱ش، ج ۱، ص ۲۶۳). در روایات مختلفی نیز بر این مطلب تأکید شده است؛ از جمله: «هَلِ الْإِيمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَالْبُغْضُ» (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۱۲۵) و «هَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ» (همان، ج ۸، ص ۷۹)؛ آیا دین جز محبت است و محبت جز طلب محبوب؟

۳. ابن ابی الحدید، ۱۴۰۴ ق، ج ۱۸، خطبه ۱۹۸، مجلسی، ۱۴۰۳ ق/ ۱۳۶۲ ش، ج ۶۸، ص ۲۴۴

۴. نهج البلاغه، شرح ابن میثم، ج ۳، ص ۸۰۷

۵. مائده/۵۴ (بدانید که خدا به‌زودی مردمی را- برای گرایش به این دین- می‌آورد که دوستانشان دارد و آنان نیز وی را دوست دارند، که اینان مردمی هستند در برابر مؤمنین افتاده‌حال و در برابر کافران مقتدر).

محبت پیونددهنده انسان با خدا و دیگر انسان‌هاست؛ پیوندی که از روی عشق و محبت به اجرای دستورات و فرمان‌ها محبوب می‌انجامد. «وَأَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ قَدَا مَتَّن ... مِنْ كُلِّ خَطَرٍ» حضرت علی مردم زمان خود را بیشتر ترغیب می‌فرماید که باهم انس بگیرند و الفت و دوستی را در میان خودشان برقرار سازند و مهم‌ترین نعمتی که در ارزشمندی کسی را توان آن نیست که بهایی برایش تعیین کند و خداوند به علت آن بر جامعه منت گذارده است. نعمت اتحاد محبت و الفت است به علت منافع عظیم و دفع ضررهای فراوانی که در آن وجود دارد و دلیل اینکه هیچ‌کس از عهده‌ی ارزشیابی این نعمت بر نمی‌آید، آن است که این نعمت از هر بهایی باارزش‌تر و از هر عظمتی برتر است.

حضرت علی می‌فرماید: بدانید که بندگان خدا، حافظان علم او هستند آنچه را که باید نگهداری شود نگهداری می‌کنند و چشمه‌های دانش الهی را به جریان می‌اندازند برای کمک به یکدیگر باهم ارتباط دارند و با هم دوستی می‌کنند و با هم دیگر را دیدار می‌کنند و به وسیله‌ی جام‌های علم و معرفت قلوب یکدیگر را آبیاری می‌نمایند.^۲

اهمیت موضوع محبت آنگاه بیشتر نمایان می‌شود که بدانیم اگر خداوند محبت و عشق به خود را در انسان‌ها قرار نمی‌داد، انسان مهم‌ترین رفتار خود برای رسیدن به کمال وجودی را از دست می‌داد. آن‌هایی که اعمال و رفتارشان بر مبنای محبت و رضای محبوب حقیقی دور می‌زند، در پی زیبایی‌های دنیایی و حتی لذایذ بهشتی هستند تنها به این می‌اندیشند که محبوب چه چیز را دوست دارد و چه چیز را دوست ندارد و با عین میل او، عملی را انجام دهند و یا از آن دوری کنند.

اخلاق حبّ و بغض دو مظهر جذب و دفع عمومی در مجامع بشری و از مسائل ریشه‌ای و اساسی در اخلاق اسلامی است و از آنجاکه اساس زندگی اجتماعی بشر بر آن استوار بوده و می‌تواند در تربیت و اصلاح انسان نقش مؤثری ایفا کند.

۱. همان، ج ۴، ص ۵۱۱

۲. همان، ص ۵۹